

Complexnummer: 532257

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Moretusbos

Aantal complexonderdelen

2

Monumentnummers van complexonderdelen

389627, 532256

Woonplaats

Putte

Gemeente

Woensdrecht

Provincie

Noord-Brabant

Locatie van het hoofdoject

Europalaan 1, 4645 HP te Putte

Complexomschrijving

Omschrijving Complex

Het beschermde complex Moretusbos, ten westen van het dorp Putte is een formeel parkbos met aardwerken en uitzichtpunten dat in de achttiende en negentiende eeuw tot stand werd gebracht door de familie Moretus. Het behoort tot het direct over de landsgrens gelegen kasteel Ravenhof en bestaat uit een parkaanleg (onderdeel 1) en theehuis Gloriette (onderdeel 2). De omgrenzing van het complex alsmede de situering van de complexonderdelen staan op de bij de bescherming behorende kaart aangegeven. De landsgrens met België loopt door het park van de buitenplaats: het hoofdhuis met voorplein, koetshuis, een kleine landschappelijke aanleg met vijver en de voormalige moestuin liggen aan de Vlaamse zijde, terwijl het grotere noordelijke deel van het park met het theehuis Gloriette in Nederland ligt. De Vlaamse delen zijn onder de Belgische wet beschermd als monument en dorpsgezicht en staan bekend als kasteel Ravenhof. Het Nederlandse parkdeel wordt Moretusbos genoemd.

Het Moretusbos ligt op de rand van de zogenoemde Brabantse Wal, een lineair- landschapselement van hoge zandgronden lopend van Halsteren bij Kladderberg langs Bergen op Zoom en Woensdrecht naar Ossendrecht. Putte ligt aan de rand van de wal, op de lagere natte delen. Door de ligging op de landsgrens hebben de verschillende oorlogen zoals de Tachtigjarige Oorlog, de Franse bezetting en de beide Wereldoorlogen invloed gehad op de ontwikkeling van het dorp. Op de plek van kasteel Ravenhof is op kaarten van rond 1400 een hoeve te zien, genoemd hof Steenland. De hoeve kwam in de 15de eeuw in handen van de familie van Immerseel. In 1552 is het verkocht aan Cornelius van Tongerlo die een kasteel liet oprichten. In 1569 wordt 'een steenhuys uiter hoffgracht, opgetrokken voir een speelhuys' vermeld. Na een aantal eigendomswisselingen komt het huis in 1679 in bezit van de welgestelde Antwerpse familie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Moretus. Balthazar Moretus III (1646-1696) maakt er zijn buitenverblijf van, dat vanaf 1679 bekend staat als "Moretushof", in de volksmond genaamd "Crayenhof". In 1716 is het beschreven als een toren of centraal gebouw met hoeve en 82 gemeten.

Via Jean Jacques Moretus vererft de 'hoeve met huysungen, schure, thoren ofte speelhuys met de landen, gronden ende allen den toebehoorten' in 1758 over naar diens jongste zoon Jean Joseph Moretus (1727-1806). Deze zorgde voor de grondvorm van het huidige park. J.J. Moretus kocht heidegronden aan en liet deze beplanten en liet zandheuvels afgraven om aardwerken en dreven aan te leggen. De 40 meter hoge Hooge Berg werd ten oosten van Putte aangelegd en met een lange dreef verbonden met de inmiddels op een heuvel gebouwde Gloriette in het parkbos. Op de kaarten van de landmetersfamilie Adan is te zien dat in 1771 het grootste deel van de aardwerken, inclusief de zogenoemde Huzarenberg aan de zuidwesthoek van de Warande gereed was. De op een verhoging gebouwde Gloriette uit 1768 is een opvallend element in het Moretusbos. Kenmerkend is de aandacht voor symmetrie en harmonische maatverhoudingen. In 1782 zijn ook de sterrenbossen ten westen van de Warande en ten oosten van de centrale as gereed. Boven het oostelijke sterrenbos ligt een geschulpt bassin. Direct naast het oostelijke sterrenbos ligt een vierkante tuin met stervormige paden, in het midden een waterkom en aan weerszijden een langgerekt bassin. De centrale as loopt door ten noorden van de Gloriette en heeft een hoekige beëindiging. Ook 'het fort', waarvan het onduidelijk is of het een militaire functie heeft gehad, is in 1782 als aardwerk met gracht afgebeeld.

J.J. Moretus liet zijn bezittingen te Stabroek van ongeveer 260 hectare na aan zijn neef Philippe de Pret (1766-1838). Deze liet het kasteel circa 1810 herbouwen in neo-Lodewijk XV-stijl, dit is het huidige middenrisaliet. In die tijd verkreeg het kasteel de naam "Ravenhof". De aanleg is door hem met name naar het noorden verder uitgebreid en omvat verlenging van de centrale as met boogvormige afsluiting (exedra), toevoeging van een verhoging in het bos en van uitzichtpunt De Geldberg. Op de kadastrale minuut van 1832 zijn alle eerder aangelegde elementen nog aanwezig, met uitzondering van de oostelijke tuinen met bassins. In de negentiende eeuw volgt ook een kleine toevoeging in landschapsstijl aan de formele hoofdstructuur van het parkbos. Op de topografisch Militaire kaart van 1898 is een slingerend pad getekend dat vanuit de Warande langs het Fort en richting de Geldberg loopt. Het zicht op de watergang om het Fort is vrijgemaakt door het opgaand mastbos te kappen (en te vervangen door nieuwe aanplant, zie de topografische kaart van 1910). Verder is te zien dat het zicht op de Gloriette zowel aan noord- als zuidkant vrij gelegen is. Omdat de paden van de sterrenbossen niet consequent zijn ingetekend op de topografische kaarten, is moeilijk te bepalen welke oorspronkelijk paden resteren.

In 1907 stond graaf De Pret het domein af aan graaf Charles (Karel) Moretus Plantin, burgemeester van Stabroek, en laatste bewoner uit de familie Moretus. Hij liet het gebouw vergroten met twee zijvleugels (1911-1920) en vergrootte het grondbezit tot 400 hectare. Het Moretusbos lijkt geen wijzigingen te ondergaan. In 1951 werd het kasteel met 25 hectare van het park beheerd door de paters Assumptionisten, vandaar de benaming "Assumptiehof". De rest van het landgoed werd verdeeld onder de erfgenamen. Sinds 1979 is het huis in bezit van de gemeente Stabroek en sinds 1982 ter beschikking gesteld van culturele verenigingen.

Het Moretusbos kwam in 1980 in bezit van Staatsbosbeheer. Door het jarenlange beheer in handen van twee (door de grens) gescheiden partijen was de ruimtelijke relatie tussen de beide parkdelen tegen het eind van de twintigste eeuw verminderd zichtbaar. Van 1997 tot 1999 is in een gezamenlijk project van de gemeente Stabroek en Woensdrecht met behulp van subsidie van de Europese Unie, de relatie tussen park en kasteel hersteld. De zichtas vanuit het kasteel op de Gloriette is geopend door het verwijderen van rododendrons uit de zichtas en de aanleg van een grasparterre.

Waardering complex

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het Moretusbos is van belang vanwege:

- De ensemblewaarden gevormd door theehuis en parkbos die in dezelfde periode tot stand zijn gekomen en waardoor het achttiende-eeuws ensemble als zodanig beleefd kan worden;
- De hoge architectuurhistorische kwaliteit van beide onderdelen;
- De zeldzaamheid, gaafheid en ouderdom van beide onderdelen;
- Cultuurhistorische waarden: Vanwege de invloed van Antwerpse familie Moretus op de sociaal economische ontwikkeling en de inrichting van het gebied;
- Als onderdeel van de buitenplaats- en landgoederenzone aan de Brabantse Wal.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 389627

Status rijksmonument
Inschrijving register* 06 november 1990
Kadaster deel/nr 82826/78

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Putte Woensdrecht Noord-Brabant

Locatiennaam Locatieomschrijving
Putte

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Putte C 306

Omschrijving**

Gloriette (onderdeel 2)

Inleiding

Uit 1768 daterend THEEHUIS genaamd De Gloriette, tot 1830 behorend bij de op Belgisch grondgebied gelegen buitenplaats Ravenhof en sinds de grenswijziging en afscheiding van België daarvan territoriaal gescheiden. Het theehuis is op een kunstmatige verhoging in een formeel parkbos gelegen, genoemd Moretusbos. De Gloriette is onderdeel van het complex Moretusbos.

Omschrijving

Het zeszijdige rococo THEEHUIS is opgetrokken in baksteen, voorzien van hard- en zandstenen plint, banden, lijsten en ornamenten en afgedekt door een zeszijdig en geknikt koepeldak, belegd met leien en met ornamenten in lood versierd; bovenop het dak een fraai eveneens zeszijdig smeedijzeren hekwerk. De zijvlakken van het theehuis zijn begrensd door bakstenen pilasters; aan vijf zijden bevinden zich hoge rechthoekige vensters en in de zesde zijde is een rondbogige strokendeur aangebracht met aan de bovenzijde een oeil-de-boeuf met cartouche-ornamenten aan de boven-, linker- en rechterzijde. Boven alle vensters langs loopt een geprofileerde en verkropte hardstenen architraaf-lijst, op de pilasters ondersteund door voluutvormige zandstenen consoles voorzien van een schelpmotief; de gevels worden afgesloten door een eveneens verkropte kroonlijst van hardsteen; op het koepeldak eveneens geprofileerde lijsten op de plaats waar het dak een knik maakt, en aan de bovenzijde. De vensters zijn voorzien van een kleine roedenverdeling en hebben luiken. De ingang heeft een geprofileerde hardstenen omlijsting en hoofdgestel en is georiënteerd op huis Ravenhof. In het interieur een vloer van roodbruine plavuizen waarin een luik, een koepelvormig plafond in zes segmenten met doorzicht naar een houten dakluik waaraan een kroonluchter, en enkele eenvoudige ornamenten in rococostijl. In een wandhoekkast

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

het mechanisme met ijzeren stangen waarmee het dakluik geopend kan worden. Het theehuis is vanaf de parterre toegankelijk via treden in de aangelegde heuvel (zie omschrijving parkaanleg).

Waardering

Het laat 18e eeuwse rococo THEEHUIS De Gloriette is van bijzonder belang door de ouderdom, vormgeving en harmonie van in- en exterieur en situering, alsmede de zeldzaamheid en gaafheid, en als zodanig zowel van cultuurhistorische als architectuurhistorische waarde.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 532256

Status rijksmonument
Inschrijving register* 27 mei 2016
Kadaster deel/nr 82813/49

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Putte Woensdrecht Noord-Brabant

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Putte	C			1531
Putte	C			1762
Putte	C			1932
Putte	C			1761
Putte	C			2010
Putte	C			1934
Putte	C			2005
Putte	C			1933
Putte	C			1687
Putte	C			204
Putte	C			1594
Putte	C			202
Putte	C			206
Putte	C			1593
Putte	C			1685
Putte	C			1682
Putte	C			305
Putte	C			1859
Putte	C			1684
Putte	C			308
Putte	C			1810
Putte	C			303
Putte	C			1149
Putte	C			1937

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Putte	C			1935
Putte	C			1127
Putte	C			1599
Putte	C			1126
Putte	C			1759
Putte	C			1758
Putte	C			306
Putte	C			211
Putte	C			1125
Putte	C			301
Putte	C			210
Putte	C			1601
Putte	C			307
Putte	C			302
Putte	C			1683
Putte	C			1598
Putte	C			197
Putte	C			1939
Putte	C			1940
Putte	C			1938
Putte	C			1596
Putte	C			209
Putte	C			1121
Putte	C			1827
Putte	C			1600
Putte	C			1681
Putte	C			1686
Putte	C			304
Putte	C			198
Putte	C			1597
Putte	C			1123
Putte	C			309
Putte	C			1595

*Omschrijving***

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Parkaanleg (onderdeel 1)

Inleiding

De parkaanleg van het complex Moretusbos is het noordelijke deel van de parkaanleg behorend bij de historische buitenplaats Ravenhof, voorheen genoemd Moretushof en hoeve Steenland. Het Moretusbos bevindt zich op Nederlands grondgebied terwijl het huis, koetshuis, voorplein, zuidelijke aanleg en nutstuinen in België liggen. Voor de historische ontwikkeling, zie de complexomschrijving.

Omschrijving

De PARKAANLEG van het complex Moretusbos is een in achttiende-eeuwse formele grondvorm bewaard gebleven parkbos met enkele bbescheiden toevoegingen in landschapsstijl. Gericht op het hoofdhuis bevindt zich een zichtas met op een verhoging het theehuis De Gloriette (onderdeel2). Deze centrale zichtas is tussen de grensweg tot aan de Gloriette omgeven door twee haakvormige aardwerken met daartussen een grasparterre. Vanaf de parterre leiden treden (eind twintigste eeuw gewijzigd) aan de oost- en westzijde naar een plateau halverwege de hoogte van parterre en theehuis, vanwaar een tweede trap in het midden van de zichtas naar de entree van het huisje leidt. Ten noorden van de Gloriette heeft de centrale as aan weerszijden een bosvak en een laan. De as heeft drie beëindigingen, richting noorden respectievelijk een boogvormige, een rechthoekige en tenslotte weer een boogvormige (exedra). De twee zuidelijke beëindigingen functioneren niet meer als zodanig omdat een smal onverhard wandelpad nu over de gehele lengte van de zichtas loopt, ook over het deel dat in de negentiende eeuw onderbroken was. Het meest noordelijke deel heeft een laanbeplanting van bruine beuk. Ten oosten van de oostelijke laan is een watergang voorzien van gemetselde duikers met hardstenen afdekking. Ook elders in het park zijn gemetselde duikers. Aan de zuidoostkant bevindt zich een voormalig sterrenbos met paden in sterpatroon maar waarvan het bos grotendeels is gekapt. Het centrum wordt gevormd door een bruine beuk. Aan de westkant ligt de achttiende eeuwse Warande, een oost-west georiënteerde rechthoekige aanleg met een knik richting noordenwesten, net als het achttiende eeuwse deel van de centrale as omgeven door verhoogde dreven (van circa 5 meter hoog). De invulling van de warande binnen de aardwerken bestaat uit een centraal gelegen wandelpad met cirkelvormig element en een open beplanting van afwisselend bomen, kruidachtigen en rododendrons. Door de overigens rechte bosvakken in het park met rechte lanen loopt vanuit de Warande een licht slingerend pad richting het zogenoemde Fort. Dit door een gracht omgeven aardwerk is in de negentiende eeuw opgenomen als een bezienswaardigheid langs de wandeling in het park. Het pad is vervolgens verder te volgen naar de Geldberg, een heuvel die naar het noorden uitzicht biedt over open bouwland. De omgrenzing van de aanleg staat op de bij de bescherming behorende kaart aangegeven.

Waardering

Het Moretusbos, het noordelijk parkdeel van de buitenplaats Ravenhof is van belang vanwege:

- De tuinhistorische waarden: als een zeldzaam en gaaf voorbeeld van een formele aanleg uit de achttiende eeuw met een centrale as en aan weerszijden symmetrische aanleg, sterk verhoogde paden die onder andere de warande omgeven, lineaire taluds en uitzichtheuvels;
- De historische waarden: vanwege de ligging over de landsgrens van de buitenplaats die toch als eenheid bewaard is gebleven;
- De cultuurhistorische waarden: vanwege de invloed van Antwerpse familie Moretus op de sociaal economische ontwikkeling en de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

inrichting van het gebied.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Historische aanleg